

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

Дипломна робота
магістра

з теми: **«УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
ДЕЗАДАПТОВАНИХ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ
У ПРОФЕСІЙНИХ ЛІЦЕЯХ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи: UNZ1-M22z
спеціальності 073 Менеджмент
Кернична Юлія Миколаївна

Керівник: **Кучинська І.О.**,
доктор педагогічних наук, професор

Рецензент: **Дуткевич Т.В.**,
кандидат психологічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЕЗАДАПТОВАНИХ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ.....	6
1.1. Соціальна реабілітація дезадаптованих старших підлітків як соціально-педагогічна проблема.....	6
1.2. Особливості дезадаптації старших підлітків.....	23
Висновки до першого розділу.....	47
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЕЗАДАПТОВАНИХ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОФЕСІЙНИХ ЛІЦЕЯХ.....	49
2.1. Соціальна реабілітація дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях в умовах сучасного реформування.....	49
2.2. Підготовка педагогів професійних ліцеїв до здійснення соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків та налагодження партнерства ліцею і сім'ї.....	61
Висновки до другого розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розбудови громадянського суспільства, входження України до Європейського простору важливого значення набувають питання виховання особистості, здатної до активної участі в цих процесах. Однак за економічної, політичної, соціальної кризи загострюється проблема підліткової дезадаптації. Зростає кількість старших підлітків, які не в змозі адаптуватися до умов соціального середовища, що призводить до складних наслідків: викривлення життєвих цінностей та соціальних установок, конфліктності, асоціальних проявів, відчуження від сім'ї та школи, підліткового алкоголізму. Водночас традиційні інститути соціалізації підлітків – загальноосвітня школа, позашкільні заклади, сім'я – значно послабили свій вплив на підростаюче покоління. Це породжує небезпеку втрати соціального контролю над процесом становлення значної частини молоді.

У зв'язку з цим оновлення змісту і форм соціально-педагогічної роботи з підлітками є важливим завданням соціальної політики держави у сфері дитинства, що засвідчують положення Законів України “Про охорону дитинства”, “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”, “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, Концепція програми профілактики правопорушень, Загальнодержавна програма “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини”.

Питання соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю знайшли широке висвітлення в наукових працях Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Зверєвої, А. Капської, Г. Лактіонової, Ж. Петрочко та інших.

Вивченню дезадаптації дітей та молоді присвячені наукові розвідки психологів (Л. Дзюбко, Н. Максимова, Л. Новікова, І. Петрюк, І. Сабазнадзе, Г. Федоришин) та соціальних педагогів (А. Андрійчук інші).

Питання професійної підготовки педагогів до роботи з дезадаптованими дітьми розглядають С. Коношенко, Л. Міщик, С. Харченко та інші.

Різні аспекти виховання, адаптації учнів закладів професійно-технічної освіти висвітлено у дослідженнях Ю. Клочан (специфіка соціальної адаптації учнів у професійно-технічних навчальних закладах), Л. Кримчак (адаптація учнів-сиріт до навчання у професійно-технічних навчальних закладах), В. Давидович (професійна адаптація випускників профтехучилищ на виробництві), С. Котлового (формування соціального досвіду безконфліктної поведінки), А. Тургенєвої (формування соціально активної позиції учнів у позанавчальній діяльності) та інших.

Огляд наукових джерел та аналіз життєвих реалій (війна з РФ та її наслідки) підтверджують, що ця проблема загострюється і потребує вирішення.

Мета роботи – на основі аналізу джерельної бази висвітлити можливі соціально-педагогічні умови соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях.

Відповідно до мети окреслено наступні **завдання**:

1. Шляхом теоретичного аналізу проблеми управління процесом соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків уточнити та охарактеризувати сутність певних ключових понять.

2. Розкрити особливості підліткової дезадаптації.

Об'єкт роботи – соціальна реабілітація дезадаптованих старших підлітків.

Предмет роботи – соціально-педагогічні умови соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях.

Для розв'язання поставлених завдань було використано такі **методи**:

– аналіз філософських, психологічних, соціально-педагогічних наукових джерел, нормативних і законодавчих документів щодо реабілітаційної роботи з дезадаптованими старшими підлітками; синтез, порівняння, узагальнення; анкетування, опитування.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки роботи можуть бути використані студентами, викладачами, соціальними

працівниками та соціальними педагогами, менеджерами з освіти, вчителями загальноосвітніх шкіл і професійних ліцеїв, викладачами закладів професійно-технічної освіти, батьками, практичними психологами, спеціалістами реабілітаційних закладів.

Публікації. Результати роботи відображено у 1 публікації (*“Особливості соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцеях в умовах сьогодення”*, конференція м. Кам’янець-Подільський, березень, 2023р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Результати роботи засвідчили досягнення мети та вирішення завдань, дали підстави для таких *висновків*:

Проблема соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцеях є гостро актуальною.

Шляхом теоретичного аналізу уточнено сутність ключових понять. “Соціальна реабілітація дезадаптованих старших підлітків” уточнюється як комплекс педагогічних, соціальних, психологічних заходів, які спрямовані на відновлення порушених соціальних зв’язків і відносин підлітків зі шкільним та сімейним середовищем, приведення їх колективної та індивідуальної поведінки у відповідність до загальновизнаних суспільних норм і правил, формування особистісних якостей підлітків, які сприятимуть формуванню активної життєвої позиції та інтеграції в суспільство.

Поняття “дезадаптовані старші підлітки” уточнюється як особи віком від 13 до 15 років, які внаслідок дії різноманітних складних соціальних умов, обставин життя й індивідуального розвитку не можуть адаптуватися до умов соціального середовища, в результаті чого неспроможні виконувати свої соціальні ролі, що проявляється в порушенні взаємодії із соціальним середовищем, у несформованості комунікативної культури, в нестійкій самооцінці, у негативному ставленні до навчання і школи взагалі, у порушенні емоційно-мотиваційної спрямованості.

Розглянуто особливості підліткової дезадаптації, а саме: емоційна невірноваженість, конфліктність; культивування шкідливих звичок; нестійка самооцінка, що негативно позначається на навчанні і стосунках з учителями й однолітками; несформованість навичок культури спілкування; відсутність мотивації до навчання, що зумовлює надзвичайно низький рівень успішності, стійке негативне емоційне ставлення до школи; деформація ціннісних орієнтацій, порушення соціального самовизначення підлітків, що спричиняє несформованість соціальних життєвих цілей і перспектив.

Обґрунтовано соціально-педагогічні умови соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях: соціально-педагогічна підтримка дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях; підготовка педагогів професійних ліцеїв до здійснення соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків; налагодження партнерства ліцею і родини у процесі соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків.

Виокремлено основні напрями (соціально-психологічний, соціально-педагогічний, професійно-трудоий) соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях.

Сучасні менеджери, організатори, керівники професійних ліцеїв повинні акцентувати свою роботу, особливо в умовах сьогодення (війна з РФ, та її наслідки) на подолання складних соціальних проблем особливо для дітей підліткового віку. Адже, від роботи цих менеджерів освіти буде залежати ефективність формування підростаючої особистості в сучасних реаліях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдюкова Н. В. Особливості соціалізації особистості в маргінальний період (на межі підліткового і юнацького віку)/ Соціалізація особистості школяра / за ред. Л. Е. Орбан. Івано-Франківськ, 2006. С. 26–33.
2. Адаптація дитини до школи / [упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник]. К. : Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
3. Алексеєнко Т. Ф. Доброчинність як засіб формування соціально-значущих якостей особистості: теоретико-методологічний аспект/ Педагогіка і психологія. 2014. № 1 (82). С. 32–37.
4. Алексеєнко Т. Ф. Ризиківана поведінка : посібник/ Вінниця : Фірма Планер, 2013. 172 с.
5. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики : наук.-метод. посібник. К. : Педагогічна думка, 2007. 152 с.
6. Алексеєнко Т. Ф. Теоретико-методологічні засади визначення відповідальної поведінки особистості та стан її вихованості в учнів старшого підліткового віку. Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. К. : Житомир, 2000. Вип. 12, кн. 1. С. 165–172.
7. Андрійчук С. В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації старших дошкільників і молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.05 “Соціальна педагогіка” / С. В. Андрійчук. – К., 2014. – 24 с.
8. Балакірева О. М. Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді : монографія. К. : УІСД ім. О. Яременка, 2007. 128 с.
9. Баранова Н. Психокорекція агресивності та конфліктності у підлітків / Н. Баранова // Психолог. 2005. Вересень (№ 36). С. 17–24.
10. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.

11. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05 / Безпалько Ольга Володимирівна. – Луганськ, 2007. – 544 с.
12. Белавіна Т. І. Соціальна дезадаптація молоді: чинники та умови. К. : ППНВ, 2004. 140 с.
13. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : [наук. вид. К. : Либідь, 2003. 280 с.
14. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. 204 с.
15. Болтівець С. І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика [монографія]. К. : Редакція “Бюлетеня ВАКу України”, 2000. 302 с.
16. Бухлова Н. В. Вивчення ефективності діяльності педагога-вихователя. Х. : Основа, 2006. 160 с.
17. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій. К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. 152 с.
18. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. 2003. № 10. С. 51–55.
19. Волинець Л. Британська модель соціальної допомоги дітям / Л. Волинець // Соціальна робота та соціальна політика. 2000. № 1. С. 25– 31.
20. Глушко Н. В. Проблема дезадаптованих старших підлітків та шляхи її вирішення в умовах професійних ліцеїв / Н. В. Глушко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / Н. В. Глушко. К. : Ін-т проблем виховання НАПН України, 2010. Вип. 14, кн. 2. С. 341–348.
21. Глушко Н. В. Соціалізація дезадаптованих підлітків у сучасному освітньому вимірі / Н. В. Глушко // Теоретико-методичні проблеми

виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / Н. В. Глушко. К. : Інститут проблем виховання НАПН України, 2013. Вип. 17, кн. 1. С. 183–193.

22. Гусак Н. Є. Соціальна реабілітація: підходи до визначення поняття / Н. Є. Гусак // Соціальна політика та соціальна робота. 2008. № 1. С. 103–114.

23. Жигайло Н. І. Соціально-економічна діагностика : навч. посібник. Львів : Новий світ. 2000, 2008. 186 с.

24. Заверико Н. В. Теоретичні засади соціально-педагогічної технології роботи з підлітками // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Управління : зб. наук. праць. К., 2004. № 4. С. 80–86.

25. Законодавче забезпечення та реальний стан дотримання прав дитини в Україні : Парламентські слухання від 22 грудня 2010 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [htt: //static.rada.gov.ua/zakon/hew/par_SL/LsI/sis 22.10.10.htm](http://static.rada.gov.ua/zakon/hew/par_SL/LsI/sis 22.10.10.htm).

26. Зверева И. Д. Социальная работа с молодежью. К. : Академпресс, 1994. 101 с.

27. Зязюн І. А. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. К., 2003. 240 с.

28. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : [навч.-метод. комплекс] / авт.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Ж. В. Петрочко [та ін.]; [за заг. ред. І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко]. К. : Фенікс, 2007. 528 с.

29. Ісаєнко О. С. Агресія в системі комунікації “мати – дитина” як фактор соціальної дезадаптованості молодших школярів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Ісаєнко Ольга Сергіївна. К., 2007. 204 с.

30. Каган В. Е. Психогенные формы школьной дезадаптации / В. Е. Каган // Вопросы психологии. 1984. № 4. С. 13–16.

31. Калошин В. Ф. Творче надбання В. Ф. Шаталова в освітню практику / В. Ф. Калошин // Практична психологія і соціальна робота. 2008. № 8. С. 71–73.
32. Капська А. Й. Соціальна робота : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
33. Клочан Ю. В. Специфіка соціальної адаптації учнів у професійно-технічних навчальних закладах / Ю. В. Клочан // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2007. № 3. С. 34–39.
34. Ковальчук М. Я. Профілактика правопорушень підлітків в діяльності шкіл та правоохоронних органів : навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. 212 с.
35. Комплексні заходи щодо профілактики бездоглядності та правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві : заходи № 200/98 від 18.03.1998 р. // Урядовий кур'єр. 1998. № 10. – С. 30.
36. Коношенко С. В. Центр реабілітації дітей-сиріт та дітей, які залишилися без опіки батьків: зміст, функції, напрямки діяльності / С. В. Коношенко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць / за заг. ред. Євтуха М. Б. К., 2002. Вип. 21. С. 161–163.
37. Коренев М. М. Нагальні проблеми охорони здоров'я підлітків в Україні / М. М. Коренев // Журнал НАМН України. 2011. № 1, т. 17. С. 48–53.
38. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи розвитку : [монографія]. К. : Фенікс, 2009. 416 с.
39. Кривуша В. І. Особливості ресоціалізації неповнолітніх злочинців : [навч.-метод. посібник]. К. : Леся, 2000. 140 с.
40. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник [курс лекцій]. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
41. Ліненко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : [монографія]. К., 1995. 80 с.
42. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології. К. : ІЗМН, 1998. 486 с.

43. Макаренко А. С. Педагогічна поема. К., 2001. 204 с.
44. Максименко С. Д. Науково-психологічні основи формування особистості / С. Д. Максименко // Рідна школа. 1991. № 11. С. 27–31.
45. Максимова Н. Ю. Воспитательная работа с социально-дезадаптированными школьниками : метод. рекомм. К. : ІЗМН, 1997. 136 с.
46. Маруніч В. В. Методичний посібник з питань реабілітації інвалідів : посібник / В. В. Маруніч, В. І. Шевчук, О. Б. Яворенко. – Вінниця : О. Власюк, 2006. 212 с.
47. Медична та соціальна реабілітація : навч. посібник / [за заг. ред. І. Р. Місули, Л. О. Вакуленко]. Тернопіль : ТДМУ, 2005. 402 с.
48. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посібник : у 2 ч. / [ред. рада: В. М. Доній (голова), Г. М. Несен, Л. В. Сохань та ін. ; кер. авт. кол. і наук. ред.: Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков]. К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1997. 480 с.
49. Міщик Л. І. Соціально-психологічні та педагогічні проблеми дезадаптації дітей і підлітків : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. І. Міщик, З. Г. Білоусова. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 108 с.
50. Мороз В. Про школи соціальної реабілітації: їх сучасне становище і перспективи: (реабілітація малолітніх злочинців) / В. Мороз // Право України. 1998. № 7. С. 86–88.
51. Москаленко Г. М. Проблема виховання в контексті соціалізації особистості / Г. М. Москаленко // Соціальна психологія. 2005. № 3. С. 34–38.
52. Мудрик А. К. Соціальний інтелект та соціальна компетентність / А. К. Мудрик // Практична психологія і соціальна робота. 2006. № 3. С. 4–6.
53. Мурашкевич О. А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах : навч.-метод. посібник. Луганськ : ДНЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 2013. 202 с.
54. В. В. Беспалько. Наркоманія: адаптація молоді до праці та життя. Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2005. 384 с.

55. Наточій А. М. Соціально-педагогічна реабілітація вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів : навч.-метод. посібник. Миколаїв : Іліон, 2004. 240 с.
56. Ничкало Н. Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий. К. : Наук. світ, 2001. 67 с.
57. Окушко Т. К. Сучасний соціум як провокуючий чинник девіантної поведінки підлітків. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. К. : Ін-т проблем виховання, 2008. Вип.12. С. 173–182.
58. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі : [практико-зорієнтований навч. посібник]. Х. : Точка, 2007. 192 с.
59. Пащенко С. Ю. Соціально-педагогічна проблема самоорганізації дозвілля підлітків / С. Ю. Пащенко // Соціалізація особистості : зб. наук. праць / НПУ ім. М. П. Драгоманова. К. : Логос, 2004. Т. XXII. С. 72–84.
60. Петрочко Ж. В. Діти у складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав : монографія. Рівне : Видавець О. Зень, 2010. 368 с.
61. Петрюк І. Показники і фактори шкільної дезадаптації / І. Петрюк // Рідна школа. 2009. № 10. С. 24–28.
62. Підласий І. П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів : [експерим. матеріали] / І. П. Підласий, О. В. Шарапова. Черкаси : ЧДТУ, 2002. 44 с.
63. Підліток у великому місті: фактори і механізми соціалізації / [авт. тексту В. Л. Арбеніна та ін. ; ред. Л. Г. Сокурянська]. Х. : Харк. націон. педаг. ун-т ім. Каразіна, 2000. 206 с.
64. Пінчук Л. М. Педагогічні умови співробітництва в процесі соціальної взаємодії учнів середнього шкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Пінчук Лариса Миколаївна. Запоріжжя, 1997. 175 с.

65. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід : посібник / В. А. Поліщук. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 184 с.
66. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : монографія / Ю. Й. Поліщук. Тернопіль : ТДПУ, 2005. 432 с.
67. Попов М. А. Генезис проблеми відхилень у поведінці неповнолітніх в історії педагогічної думки : навч. посібник / М. А. Попов. Слов'янськ : СДПУ, 2008. 103 с.
68. Про методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.2014 № 1/9-376. E-mail: ministry@mon.gov.ua
69. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей : Закон України № 2623-IV від 02.06.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 26. 354 с.
70. Про професійно-технічну освіту : Закон України №103/98 від 10.02.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 32. 215 с.
71. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України № 2961-IV від 06.10.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2–3. 36 с.
72. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 року № 966-IV// Відомості Верховної Ради України. 2004. № 45. 358 с.
73. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон України № 2558-III від 21.06.2001р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 42. – 213 с.
74. Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2000 р. № 1545 // Офіційний вісник України. 2000. № 42. 60 с.
75. Професійна етика соціального педагога і працівника. Етика і цінності роботи по опіці і піклуванню // Практична психологія та соціальна робота. 2008. № 6. С. 68–69.

76. Профілактика злочинності і проявів насилля серед неповнолітніх у законодавстві та практиці зарубіжних країн : [наук. видання] за ред. Б. Жебровського. К. : Вид-во Європейського ун-ту. 2007. 108 с.
77. Психологічна енциклопедія / [автор-упоряд. О. М. Степанов]. К. : Академвидав, 2006. 424 с.
78. Психологія : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / [Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.]; за ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. К. : Либідь, 2003. 560 с.
79. Психологія девіантної поведінки: причини, умови виникнення, шляхи профілактики : [навч.-метод. посібник] / за ред. А. О. Лягоцького. – К. : НАВСУ, 1999. 96 с.
80. Психолого-педагогічна реабілітація дітей, вилучених із праці на вулиці / [ред. О. П. Петрошук, І. І. Цушко]. К. : Ніка-Центр, 2003. 232 с.
81. Рєпнова Т. П. Соціальний патронаж сім'ї (модель роботи соціального педагога в навчальному закладі) / Т. П. Рєпнова // Практична психологія та соціальна робота. 2008. № 10. С. 15–27.
82. Розанова В. А. Антикризисні психологічні мери / В. А. Розанова // Управління персоналом. К. 1999. № 2. С. 11–15.
83. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології : навч. посібник / В. І. Розов. К. : Кондор, 2005. 278 с.
84. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – 2-ге вид., стереотип. К. : Академвидав, 2009. 360 с.
85. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : [підручник] / В. М. Синьов. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.
86. Скребець Т. Особистісно орієнтований підхід у роботі із соціально дезадаптованими неповнолітніми / Т. Скребець, О. Дем'яненко // Рідна школа. 2009. № 5-6. С. 32–34.
87. Словник української мови : в 11 томах / [гол. ред. кол. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1978. Т. 9. 437 с.

88. Соціалізація особистості школяра / [за ред. Л. Е. Орбан]. Івано-Франківськ, 1996. 68 с.
89. Соціальна педагогіка : словник-довідник / [заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко]. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.
90. Соціальна педагогіка : підручник / [О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, О. В. Вакуленко та ін. ; А. Й. Капська (ред.)]. 4-е вид. виправ. та доп. К. : Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
91. Соціальна педагогіка: теорія і технології : [підруч. для студ. ВНЗ] / [Т. Ф. Алексеєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін. ; І. Д. Зверєва (ред.)]. К. : Центр навч. л-ри, 2006. 316 с.
92. Соціальна, педагогічна та психокорекційна робота з неповнолітніми, засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : метод. посібник з питань соціальної реабілітації у громаді неповнолітніх засуджених [за наук. ред. Зверєвої І. Д.]. Львів : Новий світ, 2006. 112 с.
93. Соціальна робота : короткий енциклопедичний словник. К. : ДЦССМ, 2002. Кн. 4. 384 с.
94. Соціальна робота в Україні : [навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закл.] / [І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, О. І. Янкович та ін. ; ред. І. Д. Зверєва, Г. М. Лактіонова]. К. : Наук. світ, 2003. 234 с.
95. Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі / [О. В. Беца, О. В. Вакуленко, І. М. Дубініна та ін. ; за ред. В. М. Синьова]. К. : Агропром. видав. України, 2003. 220 с.
96. Соціально-психологічна реабілітація бездогляних дітей : метод. посібник / [Бабенко І. Г., Мишківська В. М., Павлик Н. П.] Житомир : Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, 2006. 200 с.
97. Стандарти правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Нью-Йорк, 1994. 19 с.

98. Супрун М. О. Корекційне виховання учнів допоміжної школи засобами учнівського самоврядування : [монографія] / М. О. Супрун. Київ : Леся, 2009. 212 с.
99. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський. К. : Рад. Школа, 1976–1977. 417 с.
100. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 томах. Т. 4 / В. О. Сухомлинський. К. : Рад. школа, 1980. 678 с.
101. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах. Т. 5 / В. О. Сухомлинський. К. : Рад. школа, 1977. 670 с.
102. Теслюк В. Соціальна реабілітація дітей та молоді / В. Теслюк // Вісник книжкової палати. 2009. № 4. С. 45–48.
103. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика : монографія / І. М. Трубавіна. Х. : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2007. 395 с.
104. Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : монографія / Т. Є. Федорченко. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А., 2011. 488 с.
105. Фельдштейн Д. Й. Трудный подросток (некоторые психологические вопросы формирования личности детей подросткового возраста) / Д. Й. Фельдштейн. Душанбе : ИРФОН, 1972. 184 с.
106. Фіцула М. М. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання : навч.-метод. посібник / М. М. Фіцула, І. І. Парфанович. Вид. 2-ге, перероб. та допов. Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2008. 432 с.
107. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посібник / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Н. П. Харченко. Луганськ : Альма-матер, 2005. 552 с.
108. Хрестоматія з української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський : навч. посібник / [уклад.: В. П. Кравець, О. І. Мешко]. К. : Грамота, 2008. 768 с.

109. Хромова О. Л. Проблема гармонізації взаємин дорослих і підлітків у сучасній сім'ї / О. Л. Хромова, Т. В. Кравченко // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: (теорет.-метод. проблеми виховання дітей та учнів. молоді) : зб. наук. праць. К., 2000. Кн. 1. С. 239–245.
110. Чагін В. Від декларації до дії / В. Чагін // Профтехосвіта. 2009. № 1. С. 18–19.
111. Черненко М. І. Медико-соціальна і психологічна реабілітація хворих та інвалідів : [підручник] / М. І. Черненко, І. Ф. Варшава. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. 608 с.
112. Чернецька Ю. І Соціально-педагогічна робота з ресоціалізації наркозалежних осіб в умовах реабілітаційних центрів: теорія та технології : монографія / Ю. І. Чернецька. Харків : Панов А. М., 2015. 435 с.
113. Шевцов А. Г. Освітні основи реабітології : монографія / А. Г. Шевцов. К. : Леся, 2009. 483 с.
114. Шевцов А. Г. Педагогічні аспекти реабілітаційного процесу / А. Г. Шевцов // Дефектологія. 2007. № 2. С. 10–16.
115. Шеремет Ю. І. Соціальна адаптація до ринкових умов / Ю. І. Шеремет. Вінниця : Континент-ПРИМ, 2000. 36 с.
116. Школа життєтворчості особистості : наук.-метод. зб. / [ред. кол.: М. Доній (голова), Г. М. Несен (заст. голови), І. Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін.]. К. : ІСДО, 1995. 480 с.
117. Штифурак В. Є. Організація роботи соціального педагога : навч. посібник / В. Є. Штифурак. К. : Кондор, 2011. 198 с.
118. Юр'єва Л. М. Реабілітація підлітків, позбавлених батьківського піклування : монографія / Л. М. Юр'єва, Е. І. Тура. Д. : Журфонд, 2009. 117 с.
119. Bandura A. and Walters D. H. Social learning and personality development. New York, 2009. 363 p.